

INDEKS KNJIGA

nemogućnosti toga spasenja, praveći, sa zavidnim umijećem, svoje pjesme, liriku žestokih duhovnih sudara i disonancija. Stroga forma njegovih pjesama kao da protivrječi njegovom ekspresivnom, semantički nabije-
nom jeziku: kao da će se pjesma raspršiti od vlastitih unutrašnjih stihova-udaraca! Ali baš u toj napetosti sadržaja i forme rađa se ono poetsko koje Vujović umije da otkrije s »matematičkom« jasnoćom izraza u koju se prurušava njegov žarki lirski zanos.

Stevan Tontić

SLOBODAN RAKITIĆ: »ZEMLJA NA JEZIKU«

»Prosveta«, Beograd, 1973.

Nova pesnička knjiga Slobodana Rakićića kazuje o misaonoj drami čovjeka osetljivog intelekta, i to elokvencijom koja tu dramu uvišestručuje, rečima koje od bitnih saznanja zadržavaju čas jezgro čas obrise, a sve inokosno, izdvojeno, traže u sumi značenja Prirode, u njenoj složenosti i opštosti. Pesnik je zainteresovan za kompoziciju i dekompoziciju te opštosti.

Unutrašnje sazvučje knjige, kao i njeno poemsko vidno polje, označeni su govorom o početku i suštini egzistencije, ali i o životnim odnosima u vremenskom i prostornom okrilju. No, moguća su i različita tumačenja elemenata koji čine pesnikov splet, jer dramski intenzitet nije nastao od akcionosti, događajnosti, ne od teških iskustvenih činilaca same materijalne stvarnosti, već najpre od množine pitanja koja pesnik postavlja kosmičkom ustrojstvu. Otuda je put do razrešnice iskoni i sudbine prepreden mnogim dilemama o ljudskoj moći da izbegne one vrljetne stranputice na kojima će se čovek neminovno naći čim se usmeri da odgoneta suštinu bića ili odluči na traženje apsolutnog sklada. Razrešnicu ne nalazi ni sâm pesnik, jer neajki su njegovi odgovori (kontroverzne izvedenice) na pitanja koja je postavio o idealu celine, o Prirodi bez istorijskih pogrešaka. A misaona drama, koja se upravo na nedokučnom zasniva — elegično je prikazuje na zemaljskoj sceni, okrenutoj isto tako nedokučnom Stvoritelju, bogu ili senci boga.

Međutim, ono što nikada ne pokreće tajnu postojanja i nepostojanja, već samo konstatuje »rasipanje bića« — i u Rakićićevoj poeziji ostaje tek fakticitet razložive misli, »osipanje duha«. Ideal celine joj sve dalje izmiče što se više njemu vraća, a umnožena pitanja postaju neposredne ili posredovane verbalne asocijacije, odnosno varijacije večnih istina i opštih mesta, koje sugestivnije deluju na belinama izvan reči.

Svoju misaonu dramu pre pesme pesnik je, reklo bi se, u pesmi još drammatizovao, a rezultat takve, uslovno nazvane, drammatizacije, baš na mestima gde je pesnikova upitanost najučestanija, pretvara se u pisanje »vodenih slova« ili u suvišnu rečitost.

U nizovima i složenicama mnogih upitnika Slobodana Rakićića kratkočaso svetle sudbonosne reči, a tek u fragmentima izvan njih pokazuje nam se kladenaki sjaj i tamni vir zemaljskih slika. U pojedinim odeljcima, a naročito u pesmama *Zimska pesma*, *U senci galeba*, *Zemlja na jeziku*, *Noćna pesma* i *Zemljo, ja ti se vraćam* — Rakićićevi stihovi patetične, skoro biblijske intonacije, nadahnuti vizijom kosmičkog prostranstva i noćne strane sveta, projektuju slike prirode svekolike čulnosti i simbolična, univerzalna značenja pojava »na mrklim putevima« ili »na zelenom plamenu«. Imaginarni prostor za oličenje misli i osećanja i objekcije u sveopštem »preobražajnom kolu« prirode sjedinjuju se na tim stranicama i uzdižu skladnom jezičkom gradacijom. A apokaliptične naiave i zimogrozna snoviđenja pesnik sugerise kao nepromenljivu datost i realnost bez odstupnica. Kazivanje, nastalo iz zbira privida, materijalizuje se u sinhronim jezičkim tokovima i postaje i stanje svesti i približena slika sveta.

Svojom knjigom *Zemlja na jeziku*, Slobodan Rakićić je dijalektici prirode protivstavio poetski idealizam i neka od onih zatamnjenih pitanja koja se u samotničkim raspravama javljaju. Racionalno jezgro njegove poezije u stalnom je pomeranju od zamišljenog jedinstva do rasipanja i propasti prirode i sveta, do otvaranja zemlje i neba, gde »dogoreva naša uspravnost i hod«. Osnovno je u njoj slovo o patnji i umnom nespokoju, okriljeno upravo dijalektikom prirode koju je nemoguće poreći i Zemljom, koja je i biće među kosmičkim poznanicama i nepoznanicama i osnovica ograničenog života. Jer, na smrt osuđeni, njoj se vraćamo i sa nebom i sa nebesnom senkom u očima.

Jovan Dundin

ALEKSANDAR SEKULIĆ: »VENECIJANSKA KUGLA«

»Prosveta«, Beograd, 1973.

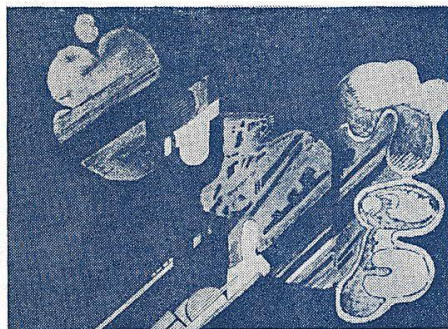
Prva pesma iz *Venecijanske kugle* najbolje određuje ovu zbirku. Njen je naziv *Dečak koji bere maslačke*: »Izgoreli list / isti kao što je bio / prepoznaju se / linije života / prepoznaju se / crteži deteta / prepoznaje se / rukopis u panici / izgoreli list / vijori na dahu / ja skoro ne dišem / dečak koji bere maslačke / iznenada dunu«. Jednostavno i smisleno pesnik je nacrtao sudbinu bića, njegovu uspostavljenost u svetu. U tekstualnom prostoru najednom je sve zbrano i jasno, među linijama života uzdiže se izgoreli list. A njegova je težina, dakle i shodnost života, tolika da može da ga oduva dah iz dečjih pluća. Biološka nužnost ne zahteva bure, ona lako i neprimetno čini svoje. Prosto rečeno, sve što čovek živi i stvara nalik je maslačku, tvrdi ova lirski projekcija. Već u njoj, zato je i navodimo, nalazi se način razmišljanja Aleksandra Sekulića, njegov put do sadržaja i odnos prema njima.

Pesnik hoće da jednostavno govori i čini to dosledno. Ni posebni sadržaji, ni posebna stilsko-jezička oruđa. Beskrajna čistota i tananost — prve su odlike *Venecijanske kugle*. Nema zaplitanja značenja, motiva, pokrivanja smisla da bi tekst došepo u neke tamne, zatvorene i teško dokučive slojeve što je u maniru moderne poezije.

Pravom reči, ova poezija, sežući za mudrošću, nimalo ne podleća na evropsku duhovnu, filozofsku i kulturnu tradiciju. A i u našoj poeziji nema ni srodnika, ni prijatelja a kamoli uzora ili pretka. Rodaci su joj na Dalekom istoku, u drevnoj kineskoj i japanskoj mudrosti i umetnosti. I elementi prirode — primera radi, navedimo trešnju, kornjaču, čuvarkuću, maslačak — takođe ukazuju na senzibilitet Istočana. Srodnost u mišljenju bi se mogla tražiti i sa ranom antičkom filozofijom, njenim začecima. Naravno, stiglo je u *Venecijansku kuglu* nešto i iz modernih filozofskih i psiholoških teorija i koncepcija, ali to nije karakteristično, određujuće i zanemarlivo je. Nikako ne tvrdimo da je Aleksandar Sekulić imao uzore u starim Istočanicima. Nalazeći se pred pesmama, prosto opažamo njegove duhovne srodnike.

Sekulić je dosledan i u odбору motiva, načinu na koji im prilazi, u poimanju života. I do kraja knjige je i jedinstven.

Jednostavnost je najočiglednija u pesmama prvog ciklusa, u drugom, trećem i četvrtom mudrost i tananost se neznatno povlače da bi mesto ustupile našoj evropskoj naravi. Ponekad, pesnik u ovim pesmama odrekne smisao životu, svetu, napusti tihu saglasnost sa biološkim nužnostima. Upusti se u očaj. Međutim, povremeno opiranje pred besmisлом ne remeti opštu atmosferu pesama, stih je i dalje prozračan, linearan, značenja besprekorna. Ukrašavanje govora nema, pažnja ne odlazi na propratne vizuelne i zvučne učinke. Simbolizacija ne ide od stiha do stiha nego je cela pesma postavljena jednim potezom.

kao u neke vrste toplom okrilju. Drukčija je, međutim, samoća savremenog pjesnika ophranog pitanjima, samoća u jednom svijetu bez nade i utjehe. Vujovićeva samoća ledeno je samotništvo poput onog u Valerijevom djelu *Moj Faust* — jedna radikalna izolacija od vremena i svijeta u kojoj je moguć nov, izvoran pogled na postojanje. Pjesnici i samotnici su oni koji »Okupani spoljnim strahom / Love mir u sobnoj zvezdi«. Njih stežu »omče tišine« dok »reči čiste, reske, / Dužinu molske skale mere«. Riječi pjesnika Vujovića upravo su takve: čiste i reske, hladne poput kakvih naučnih, u metafore i strofe spregnutih, izvještaja iz ledene pustinje. Ta pustinja je praznina svijeta iz kojeg se smisao povukao u nedostiznu transcencijnu, s onu stranu ljudskog:

O božansko, reci sada
Kud misao naša roni
Kao da će da postrada
Duh u praznoj vasioni?

U svojim pitanjima i iskonskoj žudnji za smislom i harmonijom svijeta Vujović traga za samom »klicom vasiona«, za niti-tajno zarezanog Užeta spasa«. On sam je »istraživač« koji tajno zarezuje riječi o

Aleksandar Sekulić uopšte ne poseže za složenim motivima. Pesnički čin je pozitivistički shvaćen, raznovrsni sadržaji bivaju u njemu prihvaćeni.

Stihovi su čvrste semantičke i logičke jedinice. Ne prelivaju se, ne dopunjavaju.

Venecijansku kuglu odlikuju, između ostalog, lakoća i elegancija sa kojom se reči stranog porekla smeštaju pored naših.

Raspon osećanja je veliki, primenjiv i na modernu tehničko-tehnološku civilizaciju i na prirodu, i na metafizičke sadržaje. Sekulić oseća i čoveka u cevi, i pticu koja je izašla iz našeg veka i nigde ne živi. A oseća i da je biljčica čuvaruoka u svojoj zelenoj snazi jača od dva lava.

Da zaključimo: Venecijanska kugla Aleksandra Sekulića jedinstvena je knjiga ne samo u tekućoj književnoj produkciji već i u novijoj srpskoj poeziji. Po jednostavnom mišljenju, čistom i otvorenom stihu i raznovrsnim motivima.

Draginja Urošević

VELIMIR MILOŠEVIĆ: »ZVEZDARNICA«

»Svetlost«, biblioteka »Bambi«, Sarajevo, 1973.

Postoje uglavnom tri pristupa detinjstvu u savremenom trenutku dečje poezije. Za jedan krug pesnika detinjstvo je pre svega *doba učenja i vaspitanja*, za drugi detinjstvo se pokazuje kao *idealna medijum osećajnog pesništva*, trećem krugu pesnika detinjstvo se pokazuje kao *prostor igre i slobode*.

U bosanskohercegovačkoj dečjoj poeziji uglavnom dominira osećajno pesništvo: taj put slede i Branko Ćopić i ostali poznati dečji pesnici ovog tla: Dragan Kulidžan, Sukrija Pandžo, Nasiha Kapidžić, Ismet Bekrić, Ivica Vanja Rorić, a, evo, i Velimir Milošević. Svaki od njih uspeo je da izgradi svoju osobitost u okviru ovog opšteg nastojanja, koje je inače prenapregnuto od opštih mesta i sentimentalnih preteranosti.

Velimir Milošević je drugačiji od spomenutih pesnika, ali ne toliko da bi izašao iz ovog kruga. Svoju osobitost on je nastojao da zadobije na čudan način: izazivajući i produbljujući sukob između dve, kako se nama čini, nespojive suprotnosti. On je, naime, jedan od onih pesnika koje treba pisati velikim početnim slovom. Svoj pesnički čin on vidi kao božansku misiju i, shodno tome, pevajući, on hoda iznad zemlje, u nebeskim prostranstvima, gde obitavaju ptice, oblaci u zvezde. Ove tri reči ovde se ne navode slučajno, one se javljaju vrlo često u Miloševićevim pesmama. Kako je i prirodno, ove i njima slične reči iz rekvizitarija romantičnih sanjalica govore se u visokoj osećajnosti, u jakim oduševljenjima, u patosu i stanjima divljenja.

Zanesen u zlatnoj šetnji
Nad svetom nadnesen.
(Zvezdarica)

To je pesnička pozicija Velimira Miloševića, njegov ugao gledanja, zatečen u beskrajno romantičnih ozarenja.

S druge strane i u očitijoj suprotnosti s prvim, jeste izbor motivike. Milošević peva o leptirima, cveću,pticama, ljubičicama, bubamarama, maslačcima, pčelicama, svicama, proplancima, i sličnim odveć rabjenim predmetima iz prizemnih sentimentalnih pesničkih radionica.

Gledajući odveć s visoka, što je pesnik mogao videti u ovoj motivskoj nizini? Čitalac ima dojam da se pesme lome između ova dva htenja: da se konkretne reči iz sen-

timentalnog fundusa detinjstva povuku ka gore, da se osvetli s nešto simboličnog značenja, da se okupaju u plavetnilu:

Pero plavkastog plavnetila,
I plava pesma tog mastila.
(Plava pesma)

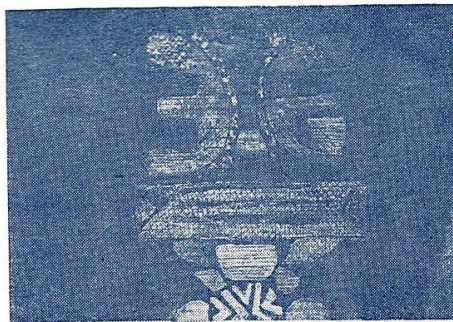
i, s druge strane, da se reči zadrže u svome prirodnom prostoru: u neposrednosti značenja, u svojoj konkretnosti, i da im se omogućući da neposredno i nenasilno žive u svojoj muzikalnosti, svojim ritmovima, u nabrajanjima i malim igrama premeštanja:

Okrećem se prema cveću,
Da u cveću nađem sreću,
Tamo živi bubamara,
Sva šarena kao šara,
Kao šara sva šarena,
A malena, a malena —
Niti manja niti veća:
Kao sreća.

Sva od cveća.
(Bubamara)

Kada nadvlada ovaj drugi ritam, Miloševićeva pesma zadobija prirodnost, i tada se njegova pesma pokazuje u svoj punoći neposrednosti i radosti opserviranja, u čistom skladu svojih jasnih struktura i tada se pesma otvara i slikovnom bogatstvu i mekoći iskaza i sinestetičkim spojevima; pesma se tada oslobađa jakih sugestija Pesnika i prepušta imaginacijama na ravni detinjstva.

Bez obzira na izrečene rezerve o prirodi dečje pesme koja se isuviše oslanja na jezik pesničkih univerzalija, kao i na mitologizaciju pesničkog čina, mislimo da je Milošević u pesmama jednostavnih jezičkih

strukture dosegao nivo ostvarenosti vodeće grupe dečjih pesnika bosanskohercegovačke literature.

Vladimir Milarić

DUŠAN ILIĆ: »SUŠUMIGE«

Radnički univerzitet »Radivoj Ćirpanov« i Zmajevе dečje igre, Novi Sad edicija Detinjstvo

Pred nama je jedna neobična knjiga namenjena deci. Ono što odmah zapažamo, što nam se već posle prve priče učini neobičnim i dobrim, to je sposobnost pisca da u nekoliko konciznih, veoma preciznih poteza stvori ambijent; ambijent nekakve suve realnosti u pričicama Dušana Ilića na jednom se preobražava i postaje bajkolik. Priče ove odista nisu izmišljene, ali su dobro i zrelo smišljene. Pisac nije svoje junake tražio u umetnički obojenim sanjaricama i izmišljenim krajevima, njegovi junaci su ljudi oko nas. Stakloresci, fijakeristi,

mesari, dakle, svet koji mi svi znamo, međutim, ne poznajemo ih iz piščevog ugla. Postupak Ilićev je: pronaći karakterističan detalj i oko njega izgradiiti priču, priču neobičnu. Jezik kojim su ove priče kazivane je neusiljen, svež, čist. I taj jezik se ugrađuje u Ilićeve ambijente i, kada priča o staklorescu, onda iz staklorezačke radnje, iz života, izrone neke jezičke sprege.

Junaci Ilićevih osamnaest pričica, i pred sve duhovitosti pisca, obavijeni su nekakvom tek nagoveštenom setom, i to onim najboljim daje jednu istinsku umetničku meru. Te priče imaju svoju dragocenu patinu. I više nego svojom bukvalnom namenom one su za decu baš zbog čežnje za izgubljenim očima detinjstva.

Dušan Ilić, koji se pre desetak godina pojavio sa poezijom u beogradskom *Delu*, i ovom knjigom priča namenjenih deci ostaje lirski raspoložen, ostaje u svojim osnovnim preokupacijama pesnik.

Predrag Ćudić

STOJAN VUJIČIĆ: »RASTOČENJE«

»Nolit«, Beograd, 1972.

Vujičićeva knjiga nije zbirka pesama, pesama gotovo u njoj i nema. Samo je to ostatak, batrganje, spoticanje jednog sveta koji i nije izražen individualno, ali je bar oslobođen setne komponente u ovim zapisima. Strogo probrani jezik zapisa pouzdan je znak da su tekstovi samo pokušaj odbrane od nestajanja, odbrane koja ne zna bolji lek nego što je sam čin pisanja, beleženja. U jednom trenutku ostala je samo tragična igra jezika koji nije dovoljan da jednim skokom, poigravanjem izrazi svet. Pored Vujičićevog žiga koji se izražava formulom »i nigde i kuda« — može se dodati i još jedno pitanje umesto odgovora: kome.

Osnov Vujičićevih zapisa treba tražiti u zapisu *Na domaku pesme i gluhotе*:

ostaću i ja na drugoj obali
lipsaču na domaku pesme i gluhotе
okate nade i besvesne zbilje
i ništa moje
ni na jednoj obali
ostati nigde neće.

Ali treba znati mizanscen, imati odnos prema već datim stvarima koje su se zbile, tada se može imati više poštovanja prema Vujičićevim pokušajima. Tada jekne poenta zapisa *Zakašnjeli epitaf*:

dragi djeđa
poslje nas groblja će ostati prazna
i zvona će se nijema klatiti bez
klatna

koja i nije poenta, niti išta, ukoliko ne znamo ili ne slutimo njenu pozadinu, deo minulog života.

U traženju melema, u znanju što je neminovno, u traganju za izrazom kad se primenjuje otkriveno blisko promašenom i učenom — jedini pravi izraz, poetski izraz nosi u sebi grcava, prigušena pesma pod naslovom *Oproštajna*. U njoj je postignuta mera doživljaja koji nije zatamnjen, ni nepotrebno niti nemoćno, poetskim sredstvima koja nisu redukovana do poraza. Sva se pesma prenela na pasivnost pokreta, na nepotrebne, suvišne radnje, stanja. Grč izražen grčem. A ispod pesme potpisano *Pomaz (kod Budima)*, gde sam, jednom, i ja bio.

Sava Babić